

ANKSTYVOJO ATPAŽINIMO, PREVENCIJOS IR INTERVENCIJOS (API) MODELIO VERTINIMO ATASKAITA

Rengė :

Dr. Apolonijus Žilys

2015

Kaunas

Turinys

I. API MODELIO VERTINIMO METODOLOGIJA IR VERTINIMO TIKSLAI.....	3
II. BENDRA SKYRYBAS PATIRIANČIŲ ŠEIMŲ PROBLEMATIKOS APŽVALGA: ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATAI	5
III. API MODELIO VERTINIMAS: MOKYMUOSE DALYVAVUSIŲ EKSPERTŲ POŽIŪRIS.....	18
3.1. API modelio stiprybės	18
3.2. Tarpdisciplininės komandos svarba ir bendradarbiavimas	20
3.3 Praktinės API modelio taikymo galimybės.....	23
IV. REKOMENDACIJOS API MODELIO TOBULINIMUI	30

I. API MODELIO VERTINIMO METODOLOGIJA IR VERTINIMO TIKSLAI

Ankstyvojo atpažinimo, prevencijos ir intervencijos (API) modelis, parengtas VŠĮ „Šeimos santykių institutas“, yra skirtas šeimoms, išgyvenančioms konfliktiškas skyrybas ir/ar atsiskyrimą. Jame pasiūlyta struktūruota, trunkanti tam tikrą laiką pagalbos sistema padedanti sukurti vaikui palankią auklėjimo struktūrą (ribos, nuoseklus rūpinimasis vaiku, bendri reikalavimai kasdieniui vaiko veiklai) tarp dviejų skirtingų rūpinimosi vaiku aplinkų (abiejų tėvų namų aplinkos po skyrybų) ir kiekvienos iš jų viduje, t.y. sudaryti sąlygas bendratėvystei po skyrybų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad viena iš svarbiausių API modelio šeimoms, išgyvenančioms konfliktiškas skyrybas ir/ar atsiskyrimą, prielaidų yra grindžiama įvairių sričių – VTAS specialistų, teisėjų, advokatų, socialinių paslaugų teikėjų ir kitų institucijų, susiduriančių su tokiais šeimų atvejais, ekspertų bendradarbiavimu, siekiant suteikti pagalbą šeimai sprendžiant konfliktus bei užtikrinti pilnavertišką vaiko interesų gynimą skyrybų procese. Lietuvoje stokojant sisteminio požiūrio ir teikiamos pagalbos konflikto šalims skyrybų eigoje, dažnai šie konfliktai perkeliama į teismą, kuomet neretai yra pažeidžiami vaiko interesai, todėl API modelis remiasi tarpdisciplininės komandos veiksmų koordinavimu, siekiant ankstyvosios prevencijos, atpažinimo ir intervencijos į tokius skyrybų atvejus.

API modelio vertinimas vyko **2 etapais**, kuriuos apibendrina dvi skirtingos metodologijos – **kiekybinė metodologija**, taikant **anketinės apklausos** metodą su ekspertais susiduriančiais ir dirbančiais su šeimomis patiriančiomis konfliktiškas skyrybas ir/ ar atsiskyrimą bei **kokybinė metodologija**, taikant **pusiau struktūruotus interviu** su API modelio mokymuose dalyvavusiais ekspertais. Konfliktiškų besiskiriančių šeimų problematikos ir API modelio vertinimas yra struktūruotas į 2 pagrindines dalis, kurios išpildo skirtingus tokio vertinimo tikslus.

Kadangi pats API modelis yra skirtas specialistams ir ekspertams, kurie dirba su besiskiriančiomis ir konfliktuojančiomis šeimomis, kuriose auga nepilnamečiai vaikai, todėl vertinant API modelį tampa svarbu, apžvelgti bendrą konfliktuojančių šeimų situaciją ir problematiką, aptarti esamus pagalbos tokioms šeimoms mechanizmus bei prognozuoti modelio veikimo užtikrinimo prielaidas esamoje pagalbos struktūroje. Šiam tikslui pasiekti buvo atliktas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa su ekspertais dalyvavusiais Šeimos santykių instituto organizuojamuose renginiuose (mokymuose ir apskrituosiuose staluose-diskusijose).

Buvo taikytas tikslinis imties atrankos tipas, kuomet į tyrimo imtį buvo atrinkti ir paprašyti sudalyvauti įvairių institucijų ekspertai, kurie savo kasdieninėje darbinėje veikloje susiduria su besiskiriančiomis ir konfliktiškomis šeimoms bei kurie sudalyvavo VŠĮ Šeimos santykių instituto organizuojamuose renginiuose. Anketinės apklausos duomenims surinkti buvo pasirinktas internetinės apklausos būdas, nusiuntus el. paštu pakvietimus sudalyvauti ekspertus tyrime, o respondentams garantuoti ir užtikrinti konfidencialumo ir savanoriškumo principai. Anketinės apklausos duomenų rinkimas truko 2015 spalio mėn. laikotarpiu. Tyrimo imtį sudaro 71 respondentas, o anketinės apklausos atsakomumo lygmuo yra 62 proc. Tyrimo instrumento – anketos (žr. Priedas 1) klausimus sudarė įvairūs klausimai, kurie buvo orientuoti į ekspertų požiūrį, įsitikinimus ir jų turimą žinojimą, pagal juos pateikiama anketinės apklausos duomenų analizė:

- * Pristatomos pagrindinės ekspertų sociodemografinės charakteristikos;
- * Pristatoma skyrybų atvejų intensyvumo priklausomybė nuo institucijos;
- * Pristatoma ir bandoma įvertinti, kaip dažnai ekspertai susiduria su API modelyje išskirtais tėvų konflikto lygmenimis;
- * Pristatomi ir išskiriami ekspertų dažniausiai pastebimi pagrindiniai tėvų konflikto motyvai;
- * Pristatomi pačių ekspertų požiūriai ir vertybinės nuostatos orientuotos į vaiko interesus tėvų skyrybų atveju;
- * Pristatomas pačių ekspertų požiūris, kas turėtų prisiimti finansinę atsakomybę už teikiamas psichosocialines paslaugas konfliktiškas skyrybas išgyvenantiems tėvams ir vaikams;

Galiausiai pristatomi ir pateikiami šios apklausos duomenys apie tai, kokias psichosocialines paslaugas ekspertai matytų kaip reikalingiausias, kokias laikinosios apsaugos priemonės ekspertai matytų kaip efektyvias bei ekspertų vertinimai, kuri institucija geriausiai gebėtų atlikti skyrybų atvejo stebėseną, siekiant užtikrinti vaiko interesus.

Kitas duomenų, leidžiančių vertinti API modelį, rinkimo etapas buvo paremtas **kokybinio tyrimu** pusiau struktūruotu interviu (Priedas Nr. 2 Kokybinio tyrimo gairės) pagalba. Kokybinis tyrimas atliktas 2015 m. rugpjūčio - spalio mėnesiais, jo metu atlikti 23 interviu. Interviu buvo atliekami tik su tais ekspertais, kurie buvo dalyvavę API modelio mokymuose ir susipažinę su pagrindiniais šio modelio principais. Kokybinio tyrimo tikslas – išanalizuoti ir išgryninti ekspertų

požiūrį, aptarti modelio stiprybes ir ribotumus, įgyvendinimo perspektyvas bei svarbiausia-
atskleisti API modelio tobulinimo galimybes. Ekspertai geranoriškai sutiko dalyvauti tyrime ir pasidalinti savo įžvalgomis. Daugelis interviu (21 iš 23) buvo įrašyti, vėliau transkribuojami ir analizuojami. Kokybinio tyrimo rezultatai pristatomi 3 ataskaitos skyriuje. Bendrą API modelio vertinimą užbaigia bendros rekomendacijos socialinės politikos formuotojams ir suinteresuotoms šalims bei rekomendacijos, skirtos API modelio kūrėjams, siūlančios API modelio tobulinimo perspektyvas.

II. BENDRA SKYRYBAS PATIRIANČIŲ ŠEIMŲ PROBLEMATIKOS APŽVALGA: ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATAI

1 lentelėje yra pateiktos pagrindinės apklausoje 71-o dalyvavusių ekspertų charakteristikos, kurios atskleidžia jų institucinę priklausomybę, aptarnaujamą vietovę, įgytą išsilavinimą ir įgytą specializaciją bei darbo stažą užimamose pareigose. Kaip matyti, dauguma apklaustų ekspertų dirba kaip socialinių paslaugų teikėjai iš tokių tarnybų Psichikos sveikatos centras, savivaldybių socialinių paslaugų centrai, Pedagoginės psichologinės tarnyba ar kitų nevyriausybinių organizacijų, kuriose teikia psichosocialines paslaugas. Taip pat, gana reikšmingą respondentų dalį sudaro Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistų (toliau tekste VTAS) ir asmenys dirbantys teisėsaugos struktūrose. Reikia pridurti, kad tam tikrais aspektais buvo nagrinėjami ne visų ekspertų nuomonės, o buvo svarbi tik tų ekspertų nuomonė, kurie susiduria tiesiogiai savo darbuose su konfliktiškomis skyrybomis, t.y. iš socialinių paslaugų teikėjų tik Psichikos sveikatos centre, Socialinių paslaugų centre, Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje ir NVO dirbantys ekspertai; iš teisėsaugos institucijų teisme dirbantys ekspertai bei VTAS specialistai.

Didžioji dauguma ekspertų sudalyvavusių apklausoje sudaro ne Vilniaus ir Kauno miestų, o kitose Lietuvos savivaldybėse dirbantys ekspertai, ir daugiausiai esama ekspertų, kurių dabartinių pareigų darbo stažas yra tarp 7-15 metų. Ekspertų išsilavinimo variantiškumas yra mažas ir ekspertų įgytas išsilavinimas yra gana homogeniškas, nes net 83 proc. (58) turi universitetinį išsilavinimą. Dauguma – 45 proc. (32) turi įgytą aukštąjį išsilavinimą ar kvalifikaciją soc. darbo ar soc. pedagogikos srityse.

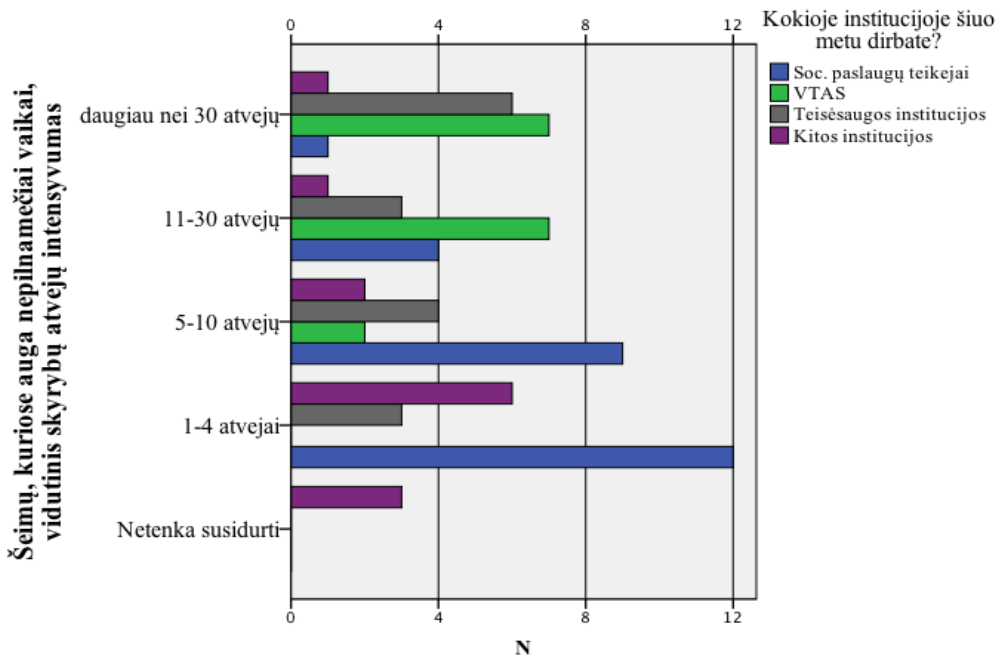
1 lentelė. Ekspertų pagrindinės charakteristikos (N=71)

	% (N)
Atstovaujanti institucija	
Soc. paslaugų teikėjas (Psichikos sveikatos centras, Socialinių paslaugų centras, Pedagoginė psichologinė tarnyba, NVO)	37% (26)
Vaiko teisių apsaugos skyrius	23% (16)
Teisėsaugos ir teisėtvarkos institucija (teismas, policija, advokatai)	23% (16)
Kitos institucijos (mokykla, darželis, poliklinika, bendruomenė ir kt.)	17% (13)
Institucijos aptarnaujama teritorija	
Dirba Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybėse	32% (23)
Dirba kitose Lietuvos savivaldybėse	68% (48)
Išgytas išsilavinimas	
Profesinis ar aukštesnysis	4% (3)
Neuniversitetinis aukštasis (kolegija)	15% (10)
Universitetinis aukštasis (universitetas)	83% (58)
Profesinis išsilavinimas	
Soc. darbas, soc. pedagogika, pedagogika	45% (32)
Psichologijos studijos	14% (10)
Teisės studijos	25% (18)
Kitas profesinis išsilavinimas	16% (11)
Darbo stažas užimamose pareigose	
2 metai ar mažiau	16% (11)
3-6 metai	18% (13)
7-10 metų	27% (19)
11-15 metų	20% (14)
16-19 metų	8% (6)
20 metų ir daugiau	11% (8)
Dalyvavo "Šeimos santykių instituto" organizuojamuose mokymuose apie API modelį	
Dalyvavo mokymuose	38% (27)
Nedalyvavo mokymuose (bet dalyvavo renginiuose)	62% (43)

Apklausoje dalyvavę skirtingas institucijas atstovaujantys ekspertai įvertino, kiek šie vidutiniškai susiduria savo darbinėje veikloje su besiskiriančiomis šeimomis, kuriose auga nepilnamečiai vaikai. 1 pav. matosi tam tikros tendencijos, kad (1) daugiausiai su tokių skyrybų atvejais susiduria teisėsaugos institucijos ir VTAS specialistai, o (2) socialinių paslaugų teikėjai ir kitose institucijose dirbantys ekspertai susiduria rečiau, t.y. matoma atvirkštinė tendencija. Ši dviejų institucijų grupių tendencija suponuoja prielaidą, kad teisėsaugos ir VTAS tenka didžiausias krūvis, kalbant apie skyrybų atvejus, kai socialinių paslaugų teikėjams šis krūvis

mažėja. Reikėtų pridurti, kad šios dviejų institucinių grupių tendencijos priklausomai nuo darbo su skyrybų atvejais gali būti apibendrintas kaip vidutiniškai stiprus ryšys (Cramerio V koef. =0,439; p=0,000).

1 pav. Susidūrimo su skyrybų atvejais priklausomybė nuo institucijos (N=71)

Bandant įvertinti su koku dažniausiai tėvų konfliktiškumo lygmeniu ir to konfliktiškumo intensyvumu susiduria ekspertai savo profesinėje veikloje, apklausoje buvo įdėtos 4 charakteristikos identifikuojančios 3-is besiskiriančių tėvų konfliktiškumo lygmenis (žr. 2 lentelė), apibrėžtus API modelyje apie tėvų konflikto lygmenis, prašant kaip dažnai jie susiduria minėtomis konflikto charakteristikomis skyrybų atvejais. Buvo apklausoje pasirinktos įvertinti 3 konflikto lygmenų (lengvas, vidutinis ir stiprus vidutinis) charakteristikos, eliminuojant iš apklausos minimalų ir sunkų konflikto lygmenų charakteristikas, nes norėta pasižiūrėti kaip intensyviai pasitaiko ir išsidiferencijuoja vidurinės grandies konfliktiškumo lygmenys. Taigi, lentelėje matoma, kad dažniausiai – 79 proc. (56) pasitaikanti tėvų konflikto forma skyrybų atveju yra vieno iš tėvų vaiko nuteikinėjimas kito atžvilgiu; 58 proc. (41) ekspertų įvardina, kad dažnai pastebi skyrybų metu tėvų barnius vykstančius vaikų akivaizdoje, ir net 46 proc. (33) ekspertų įvardino, kad dažnai pastebi, kad vienas iš tėvų grasina neprileisti vaiko. Taip pat, nors

ir rečiausia iš visų šių konflikto formų yra grasinimai sužeisti ar pagrobti vaiką, tačiau beveik trečdalis – 31 proc. (22) ekspertų įvardino, kad tai yra dažnai pasitaikanti tėvų konflikto skyrybų atveju charakteristika. Šie rezultatai leidžia daryti prielaidą, apie tai, kad konfliktiškumo lygmens intensyvumas nebūtinai reiškia konfliktiškumo formų atvejų skaičiaus nuoseklų didėjimą.

2 lentelė. Tėvų konfliktiškumo lygmenys ir konflikto charakteristikų intensyvumas (N=71)

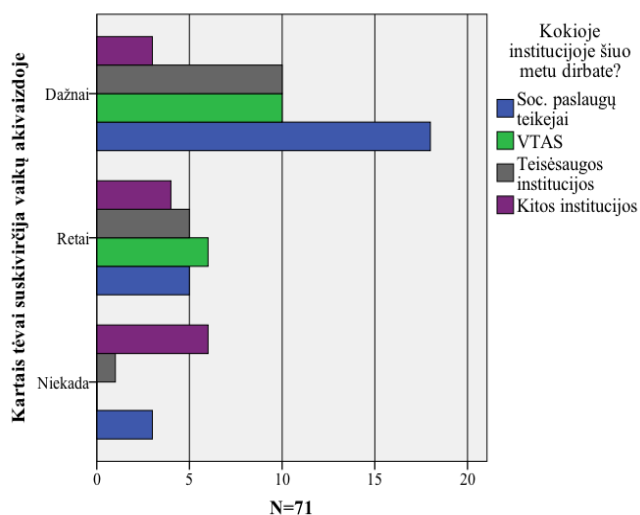
Konflikto lygmuo	Tėvų konfliktiškumo charakteristikos	% (N)		
		Dažnai	Retai	Niekada
II lygmuo (lengvas)	Kartais tėvai susikivirčia vaikų akivaizdoje	58% (41)	28% (10)	14% (10)
III lygmuo (vidutinis)	Vienas iš tėvų grasina neprileisti prie vaikų	46% (33)	30% (21)	24% (17)
IV lygmuo (vidutiniškai stiprus)	Bandoma nuteikti vaiką prieš vieną iš tėvų	79% (56)	18% (13)	3% (2)
IV lygmuo (vidutiniškai stiprus)	Žodžiu grasina sužeisti ar pagrobti vaiką	31% (22)	35% (25)	34% (24)

Tampa svarbu pažvelgti kaip skirtingų institucijų ekspertai susiduria su minėtomis tėvų konflikto formomis ir pasižiūrėti, ar egzistuoja kažkokia priklausomybė nuo konkrečios institucijos darbotvarkės. Galima teigti, kad tėvų barnius (lengvo konflikto lygmens formą) (žr. 2 pav.) dažniau pastebi tiek teisėsaugos, tiek VTAS, tiek socialinių paslaugų teikėjai, o ši tendencija yra vidutinė (Cramerio V koef. =0,349; p=0,008). Tuo tarpu, vidutinio tėvų konfliktiškumo lygmens formą – grasinimus neprileisti prie vaikų pastebi dažniausiai soc. paslaugų teikėjai ir VTAS specialistai, nei teisėsaugos institucijose dirbantys ekspertai (žr. 3 pav.), o ši tendencija yra vidutinio ryšio (Cramerio V koef. =0,502; p=0,000) ir stipresnė nei lengvo konfliktiškumo formos atveju.

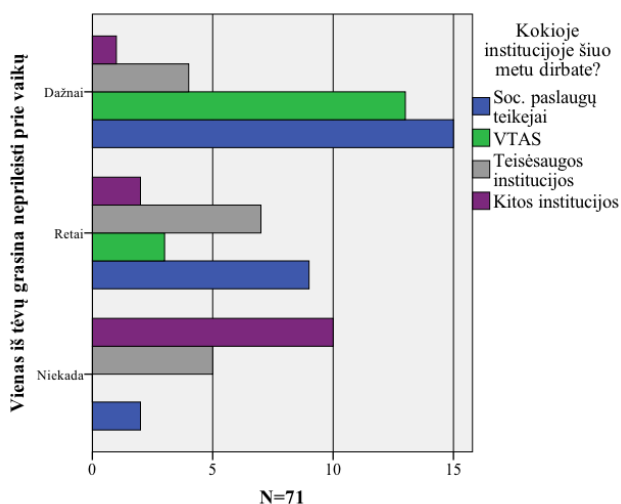
Kalbant, apie vidutiniškai stiprų konfliktiškumo lygmenį buvo bandoma identifikuoti tarp 2 šių tėvų konflikto lygmenį apibendrinančių charakteristikų – vaiko nuteikinėjimas ir grasinimai dėl vaiko bei kiek su minėtomis situacijomis susiduria skirtingų institucijų ekspertai savo kasdieniniame darbe. Pastebėtina, kad vaiko nuteikinėjimas prieš vieną iš tėvų (žr. 4 pav.) yra ne tik bendrai dažniausia tėvų konfliktiškumo forma, bet ir tarp visų 4 institucinių grupių, o ši

tendencija yra vidutinio ryšio (Cramerio V koef. =0,534; p=0,000) bei stipriausia iš visų 4 konfliktiškumo formų. Nors teisėsaugos ir kitos institucijos dažniau pastebi tėvų konfliktiškų skyrybų atvejais, kai grasinama pagrobti ar sužaloti vaiką (žr. 5 pav.), nei tarp VTAS ar soc. paslaugų teikėjų specialistai, tačiau šis ryšys nėra statistiškai reikšmingas.

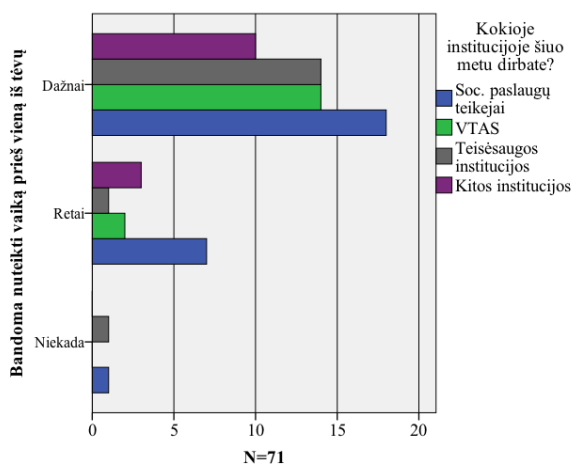
2 pav. Lengvo tėvų konfliktiškumo formos vertinimai tarp skirtingų institucijų specialistų (N=71)

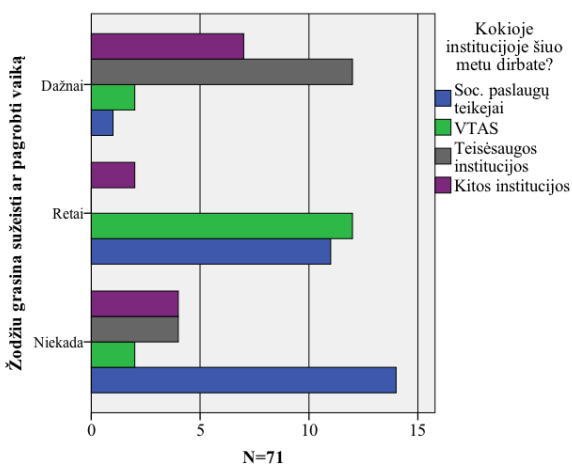
3 pav. Vidutinio tėvų konfliktiškumo formos vertinimai tarp skirtingų institucijų specialistų (N=71)

4 pav. Vidutiniškai stipraus tėvų konfliktiškumo formos vertinimai tarp skirtingų institucijų specialistų (N=71)

5 pav. Vidutiniškai stipraus konfliktiškumo formos vertinimai tarp skirtingų institucijų specialistų (N=71)

Kitas gana svarbus ir esminis konfliktiškų skyrybų atvejais elementas, siekiant ankstyvojo atpažinimo, prevencijos ir intervencijos (API) konfliktiškų skyrybų atvejais bei siekiant užtikrinti vaiko teises, yra paties konflikto motyvų identifikavimas ir atpažinimas. Visų ekspertų buvo paprašyta įvertinti kelias situacijas jų manymu, kiek šios yra svarbiausi konfliktiškų skyrybų motyvai – kaip konfliktai kylantys dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo, dėl nesutarimo dėl vaiko gyvenamosios vietos ir globos paskyrimo klausimų, dėl pačių tėvų emocinio įsitraukimo į jau esantį konfliktą bei dėl kitų reikšmingų asmenų (kaip seneliai ar kt. asmenys) įsitraukimo į skyrybų procesą (žr. 3 lentelė). Kitus 2 teiginius apie pagrindinius konfliktiškų skyrybų atvejus (dėl bendro turto padalinimo ir advokatų vaidmens šiame procese) paprašyta įvertinti apklausoje tik tuos ekspertus, kurie tikėtina susiduria tiesiogiai savo darbuose su konfliktiškomis skyrybomis, t.y. paskutinius du pateiktus teiginius vertino iš socialinių paslaugų teikėjų tik Psichikos sveikatos centre, Socialinių paslaugų centre, Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje ir NVO dirbantys ekspertai; iš teisėsaugos institucijų teisme dirbantys ekspertai bei VTAS specialistai.

Pasak visų ekspertų, dažniausias konfliktiškų tėvų skyrybų motyvas yra pačių tėvų emocinis faktorius bei vaiko bendravimo tvarkos ir globos klausimų sprendimas. Dauguma iš minėtos ekspertų grupės, kurie tiesiogiai susiduria su skyrybomis, taip pat pabrėžia, kad bendras šeimos turtas turi didelės reikšmės konfliktiškoms skyryboms įvykti ir tęstis.

3 lentelė. Ekspertų vertinimai apie konfliktiškų skyrybų pagrindinius motyvus

	% (N)		
	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku
Vaiko bendravimo tvarkos nustatymas kaip konflikto priežastis tarp tėvų skyrybų metu (N=66)	85% (56)	12% (8)	3% (2)
Vaiko gyvenamosios vietos ir globos paskyrimo klausimai kaip konflikto priežastis tarp tėvų skyrybų metu (N=66)	80% (53)	18% (12)	2% (1)
Tėvų emocinis įsitraukimas į tarpusavio konfliktą kaip konflikto priežastis tarp tėvų skyrybų metu (N=66)	94% (62)	4% (3)	2% (1)
Senelių ar kitų reikšmingų tėvams asmenų įsitraukimas kaip konflikto priežastis tarp tėvų (N=66)	74% (49)	24% (16)	2% (1)

Bendro turto šeimoje pasidalinimo klausimai kaip konflikto priežastis tarp tėvų skyrybų metu (N=47)	87% (41)	13% (6)	0%
Besiskiriančius tėvus atstovaujančių advokatų patarimai kaip konflikto priežastis tarp tėvų skyrybų metu (N=47)	75% (35)	23% (11)	2% (1)

Svarbu yra įvertinti ir ekspertų požiūrį į tam tikras situacijas, susijusias su vaiko interesais tėvų skyrybų metu, tad buvo pateikti 5 teiginiai atspindintys tam tikrus įsitikinimus (žr. 4 lentelė). Dauguma, net 90 proc. ekspertų pritaria, kad vaikas turi teisę į bendravimą ir ryšį su abiem tėvais; 60 proc. nesutinka, kad konfliktiška šeimos atmosfera yra gera vieta augti vaikui; 55 proc. nesutinka, kad globos paskyrimas motinai geriausia išeitis skyrybų atveju. Dauguma, t.y. 46 proc. ekspertų nesutinka, kad vaiko globa yra išimtinai motinos teisė ir geriausia išeitis skyrybų metu bei 38 proc. nesutinka ir 35 proc. nei sutinka, nei nesutinka, kad konfliktuojantiems tėvams dėl vaiko trūksta tėvystės įgūdžių. Apibendrinant galima teigti, kad ekspertai pabrėžia, kad skyrybų metu turi būti užtikrinta vaiko teisė į santykį su abiem tėvais, neteikia vaiko globos preferencijos vienam iš tėvų bei labiau pritaria, kad konfliktiška šeimos aplinka neužtikrina vaiko interesų. Visgi, gana svarbu atsižvelgti į tai, kad dauguma ekspertų nesutinka, kad konfliktiškų skyrybų metu, vykstantys konfliktai dėl vaiko, indikuoja apie tam tikrų tėvystės įgūdžių trūkumą.

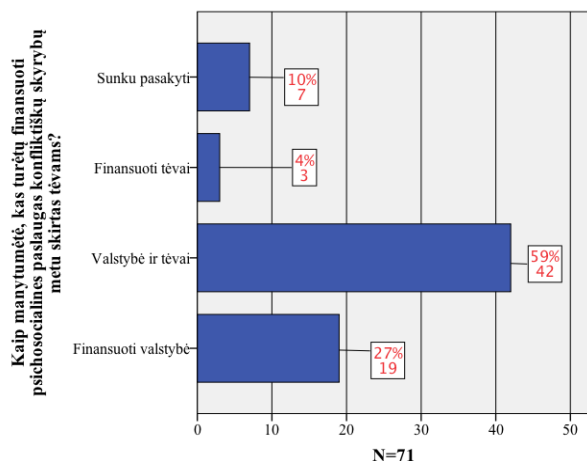
4 lentelė. Ekspertų vertybinės nuostatos susijusios su vaikų interesu tėvų skyrybų atveju (N=71)

	% (N)		
	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku
Vaikai turi turėti teisę bet kada lankyti vieną iš tėvų, net jeigu globa yra priskirta kitam iš tėvų	90% (64)	6% (4)	4% (3)
Vaiko globos paskyrimas motinai yra visuomet geriausias sprendimas konfliktiškų skyrybų metu	16% (11)	38% (27)	46% (33)
Skyrybų metu dėl vaiko tarpusavyje konfliktuoja tėvai, kuriems trūksta tėvystės įgūdžių	25% (18)	20% (14)	55% (39)

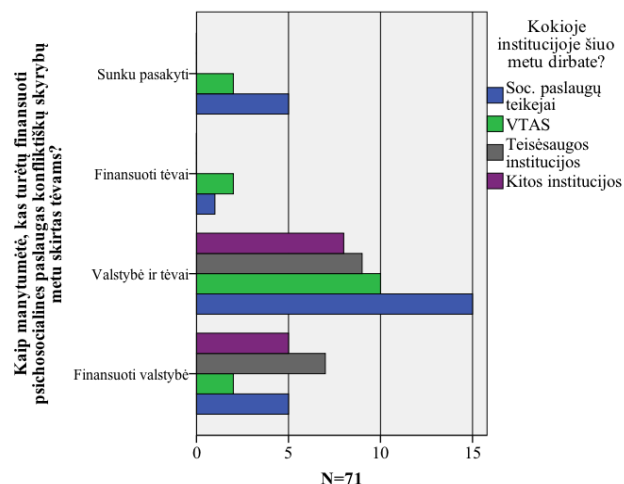
Vaiko interesus tėvų skyrybų metu užtikrina geriausiai patys tėvai	27% (19)	35% (25)	38% (27)
Geriausia vaikams augti šeimoje, nesvarbu ar šioje konfliktuojama	20% (14)	30% (21)	60% (36)

Visų ekspertų buvo paprašyta įvertinti, jeigu jų dirbamoje savivaldybėje būtų teikiamos psichosocialinės paslaugos besiskiriantiems ir konfliktuojantiems skyrybų metu tėvams, kas turėtų užtikrinti finansavimą tokių paslaugų. Apklausa atskleidė (žr. 6 pav.), kad dauguma 59 proc. (42) ekspertų mano, kad tai turėtų būti tiek tėvų, tiek valstybės atsakomybė ir abi šios šalys turėtų prisidėti prie tokių paslaugų finansavimo; o kiek mažiau – 27 proc. (19) buvo pasisakiusių, kad tai turėtų būti valstybės finansuojamos paslaugos, sprendžiant konfliktiškų besiskiriančių šeimų, kuriose auga vaikai, atvejus. Panašūs rezultatai ir tendencijos matomos, ir pažvelgus kaip vertina, kas turėtų finansuoti tokias psichosocialines paslaugas, atskirų institucijų ekspertai (žr. 7 pav.), nes dauguma soc. paslaugų teikėjų, VTAS, teisėsaugos ir kitose institucijose dirbantys specialistų pritaria, kad ši finansinė atsakomybė turėtų būti arba pačių tėvų kartu su valstybe, arba valstybės prioritetas.

6 pav. Psichosocialinių paslaugų besiskiriančioms ir konfliktuojančioms šeimoms finansavimo galimybių vertinimas

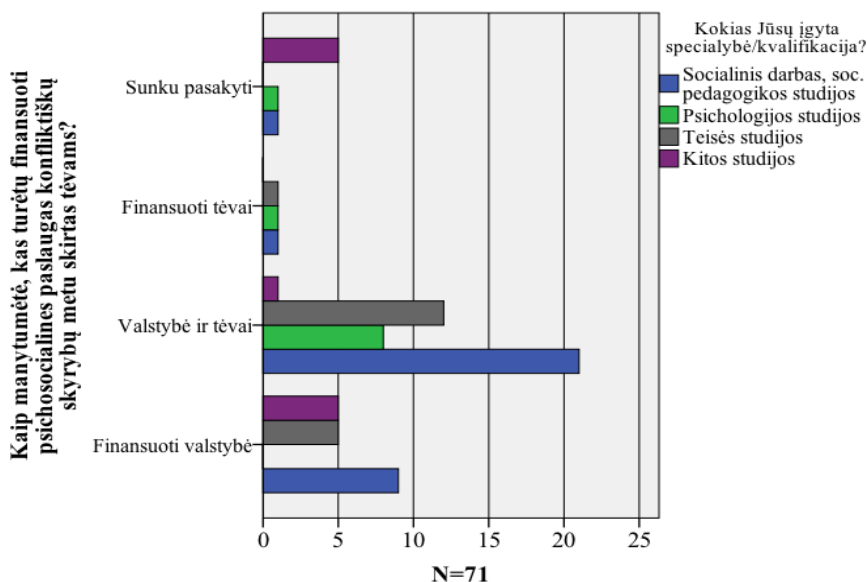
7 pav. Psichosocialinių paslaugų besiskiriančioms ir konfliktuojančioms šeimoms finansavimo galimybių vertinimas tarp skirtingų institucijų

Kitas gana įdomus bei statistiškai reikšmingas rezultatas, yra gautas pasižiūrėjus kaip priklauso tokių psichosocialinių paslaugų finansavimo atsakomybė nuo ekspertų profesinio išsilavinimo

pobūdžio (žr. 8 pav.). Dauguma soc. darbo, soc. pedagogikos bei teisės studijas baigę ekspertai daugiau pritaria bendrai valstybės ir tėvų arba valstybės finansinei atsakomybei už tokias paslaugas, kai psichologijos studijas pritaria valstybės ir tėvų atsakomybei. Ši ryšys tarp ekspertų kvalifikacijos, profesinių studijų ir finansinės atsakomybės vertinimo yra vidutinis (Cramerio V koef.=0,367; p=0,001).

8 pav. Psichosocialinių paslaugų besiskiriančioms ir konfliktuojančioms šeimoms finansavimo galimybių vertinimas tarp skirtingą profesinę kvalifikaciją turinčių ekspertų

Bandant įvertinti konkrečių psichosocialinių paslaugų reikalingumą, anketinėje apklausoje tam buvo apklausti tik tie ekspertai, kurie susiduria tiesiogiai savo darbuose su konfliktiškėmis skyrybomis, t.y. psichosocialinių paslaugų reikalingumą vertino iš socialinių paslaugų teikėjų tik Psichikos sveikatos centre, Socialinių paslaugų centre, Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje ir NVO dirbantys ekspertai; iš teisėsaugos institucijų teisme dirbantys ekspertai bei VTAS specialistai. Kaip matyti (5 lentelė), net 92 proc. (43) minėtų ekspertų kaip reikalingą paslaugą tokioms šeimoms įvardina individualų ar šeimos konsultavimą ir 85 proc. (40) – šeimos mediaciją; 58 proc. (27) ekspertų įvertina, kad tėvystės įgūdžių stiprinimo grupės ir 51 proc. (24) ekspertų – teisminę mediaciją taip pat matytų kaip vieną iš reikalingų paramos formų besiskiriančioms šeimoms.

5 lentelė. Psichosocialinių paslaugų tėvams ir vaikams reikalingumo vertinimas (N=47)

Psichosocialinės paslaugos	% (N)
Įvairūs psichologiniai seminarai tėvams ir vaikams	34% (16)
Šeimos mediacija	85% (40)
Teisminė mediacija	51% (24)
Kita teisinė pagalba, bet net teisminė mediacija	13% (6)
Individualus ar šeimos konsultavimas	92% (43)
Tėvystės įgūdžių stiprinimo grupės	58% (27)
Pagalbos vaikams grupės	40% (19)

Apklausoje taip pat buvo bandoma įvertinti ir sužinoti minėtų ekspertų nuomonę apie tai, kai esant aukšto konfliktiškumo lygmeniui (dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo tvarkos su tėvais ir vaiko globos nustatymo) tarp tėvų skyrybų metu, kuomet nukenčia tiesiogiai vaiko interesai, ir reikėtų spręsti besitęsiančius konfliktus – kokias jie matytų laikinasias apsaugos priemones kaip efektyviausias. 6 lentelėje pavaizduoti ekspertų skirtingų laikinosios apsaugos priemonių kaip efektyvių vertinimai, kuomet darytina prielaida apie tai, kad psichosocialinės paslaugos (kaip tėvystės įgūdžių stiprinimas, šeimos mediacija ir konsultavimas) yra įvardijamos kaip efektyviausios laikinosios apsaugos priemonės lyginant su institucinės priežiūros ir šeimos kontrolės priemonėmis (kaip laikinojo globėjo–stebėtojo paskyrimas ar ypač laikinai apribotos tėvystės teisės).

6 lentelė. Laikiniųjų apsaugos priemonių taikymo efektyvumo vertinimas (N=47)

Laikinosios apsaugos priemonės	% (N)
Tėvystės įgūdžių stiprinimas	85% (40)
Šeimos mediacijos paslaugos	96% (45)
Konsultavimo paslaugos	100% (47)
Laikinojo globėjo, stebėjančio šeimos atvejį, paskyrimas	55% (26)
Laikina apribotos tėvystės teisės iki susitarimo	26% (12)

Minėta ekspertų grupė, kuri tiesiogiai susiduria su besiskiriančiomis ir konfliktuojančiomis šeimomis, buvo paprašyta apklausoje įvertinti, kuri institucija geriausiai gebėtų užtikrinti ir atstovauti vaiko interesus, jeigu reikėtų stebėti ir koordinuoti patį konfliktiškų skyrybų atvejį (žr. 7 lentelė). Apklausos rezultatai parodė, kad labiausiai – 54 proc. (25) minėta ekspertų grupė patikėtų konfliktiškų skyrybų atvejo stebėsenos ir kontrolės procesą VTAS, 35 proc. (16) Socialinių paslaugų centrui ir 29 proc. (13) Psichologinei pedagoginei tarnybai.

Reikėtų pridurti, kad bandyta pasižiūrėti, ar šios atsakomybės perleidimas priklauso nuo ekspertų atstovaujamos institucijos, tačiau nebuvo rasta jokie statistiškai reikšmingo ryšio tarp šių faktorių, t.y. ekspertai nedeleguoja / nedeleguotų šios stebėsenos funkcijos priklausomai nuo institucijos konkrečioms institucijos specialistams.

7 lentelė. Institucija, turinti užtikrinti konfliktiškų skyrybų atvejo stebėseną (N=47)

Institucija	% (N)
VTAS	54% (25)
Socialinių paslaugų centras	35% (16)
Psichologinė pedagoginė tarnyba	29% (13)
Teisėsaugos institucija	4% (2)
Kita institucija	9% (4)

Minėtų ekspertų grupė, kurie tiesiogiai susiduria savo darbinėje veikloje su besiskiriančiomis ir konfliktuojančiomis šeimomis, buvo paprašyta prisiminti ir įvardinti kaip dažnai besiskiriantys ir konfliktuojantys tėvais atsisako dėl konkrečių priežasčių pasinaudoti psichosocialinėmis paslaugomis (žr. 8 lentelė). Daugelis ekspertų įvardija, kad dauguma tėvų atsisako pasinaudoti esamomis psichosocialinėmis paslaugomis motyvuodami įvairiais psichologiniais ar socialiniais vidiniais motyvais, kad jie patys pajėgūs susitvarkyti, įvardindami save kaip „normalius“ tėvus, kuriems nereikia pagalbos, arba kaltindami tėvystės įgūdžių trūkumu kitą iš tėvų.

Nors dauguma ekspertų įvardijo, kad taip pat reikšmingi kiti motyvai – kaip tėvų įsitikinimas tokių paslaugų brangumu ar tokių paslaugų prieinamumu gyvenamoje vietovėje – bet šie

išoriniai faktoriai žymiai mažiau paminimi ekspertų kaip pagrindinės priežastys nepasinaudoti psichosocialinėmis paslaugomis. Kitas įdomus ir identifikuotinas statistiškai reikšmingas rezultatas, kad psichosocialinių paslaugų prieinamumo klausimai dėl vietovės yra vidutiniškai susiję su savivaldybe (Cramerio V koef. =0,437; p=0,011): mažesnė dalis – 43 proc. (6) Vilniaus ir Kauno miesto savivaldybėse dirbančių ekspertų įvardija, kad dažnai tėvai motyvuoja nesinaudojimą psichosocialinėmis paslaugomis dėl tokių neprieinamumo jų gyvenamoje vietovėje, nei kitose Lietuvos savivaldybėse dirbantys specialistai (80 proc. (26)).

8 lentelė. Tėvų dažniausiai įvardijami motyvai nepasinaudoti psichosocialinėmis paslaugomis (N=47)

	% (N)		
	Dažnai	Retai	Niekada
“Man per brangu”	55% (26)	23% (11)	21% (10)
“Aš neprivažinėsiu į kitą miestą”	68% (32)	28% (13)	4% (2)
“Man nereikia pagalbos, aš pats su tuo susitvarkysiu”	94% (44)	6% (3)	0%
“Man to nereikia, bet mano žmonai/vyruui tikrai reikėtų”	87% (41)	13% (6)	0%
“O ko man ten eiti, ką tai pakeis?”	85% (40)	15% (7)	0%
“Aš esu normalus tėvas/mama, aš moku auklėti savo vaikus”	89% (42)	11% (5)	0%

Apibendrinant gautus anketinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad *didžiausias skyrybų atvejų krūvis tenka VTAS ir teisėsaugoje bei teisėtvarkoje dirbantiems specialistams*. Visi ekspertai, susiduriantys savo darbinėje srityje su konfliktiškais skyrybomis tarp tėvų, pastebi, kad *gana dažnai būna pažeidžiami vaiko interesai*, o dažniausia konfliktiškumo pasitaikanti charakteristika yra vaiko nuteikinėjimas prieš vieną iš tėvų, tėvų kivirčiai vaiko akivaizdoje ar grasinimai neprileisti prie vaiko. Tačiau verta pastebėti, kad ne visas tėvų konfliktiškumo charakteristikas vienodai pastebi skirtingas institucijas atstovaujantys specialistai, kuomet lengviausio konfliktiškumo formą kaip barnius prie vaiko pastebi visi ekspertai, bet grasinimus dėl vaiko pastebi dažniausiai teisėsaugos sferoje dirbantys specialistai. Šie rezultatai suponuoja dvi prielaidas: pirma tai, kad *modelio kūrėjai teisingai identifikavo ir*

susistemino pagrindines konfliktiškumo charakteristikas, kurias pastebi patys ekspertai; antra tai, kad norint išspręsti konfliktiškų skyrybų atvejį, tampa svarbu išsiaiškinti tėvų konfliktiškumo lygmenį ir *turėti visas skyrybų atvejo konfliktiškumo charakteristikas*, tad *tai gali atlikti* ne atskirų institucijų specialistai, bet *tarpdisciplininė komanda*. Galima teigti, kad API modelyje išskiriamas tarpdisciplininės komandos vaidmuo tampa esminis, siekiant ankstyvojo atpažinimo, prevencijos ir intervencijos besiskiriančioms ir konfliktuojančioms šeimoms. Dauguma ekspertų vienodai apibrėžė, kas yra vaiko interesai ir kaip tam tikrose skyrybų situacijose interesai būna pažeidžiami, bet vienu atveju dauguma ekspertų yra klaidingai įsitikinę, kad konfliktuojantiems tėvams skyrybų metu vaikų akivaizdoje netrūksta tam tikrų tėvystės įgūdžių. Siūlytina kitų *tolimesnių mokymų metu labiau akcentuoti ekspertams bei padrąsinti pačius ekspertus nebijoti įvardinti tėvams, kad jų konfliktai vaikų akivaizdoje ne tik pažeidžia vaiko interesus, bet ir tai, kad tokios situacijos yra susijusios su tėvystės įgūdžiais (ir/ar jų trūkumu)*.

Kaip viena iš pagalbos tėvams spręsti konfliktus priemonių galėtų būti įvairios teikiamos paslaugos ir paramos priemonės. Svarbu pabrėžti, kad *ekspertai kaip reikalingiausias paslaugas mato tokias psichosocialines paslaugas* kaip (individualų ar šeimos) konsultavimą, šeimos mediaciją ar tėvystės įgūdžių stiprinimo grupes. Psichosocialinių *paslaugų įvairovės reikalingumas suteikia galimybes socialinių paslaugų teikėjams skirtingose savivaldybėse* lanksčiau pažiūrėti ir nuspręsti (tarpdisciplininėje komandoje), kokias šie *galėtų pasiūlyti paslaugas* besiskiriančioms ir konfliktuojančioms šeimoms, *atsižvelgiant į esamą situaciją savivaldybėje*, kaip turimus žmogiškuosius ar kitus išteklius. Pavyzdžiui, jeigu savivaldybėje nėra poreikio ar kvalifikuoto asmens atlikti konsultavimą ar šeimos mediacijos, socialinių paslaugų teikėjai gali tokiai šeimai pasiūlyti tėvystės įgūdžių grupes (bent žemesnio konfliktiškumo lygmens skyrybų atvejams spręsti). Žinoma, reikia atsižvelgti ir įvertinti tai, kad tokių paslaugų pasinaudojimu, pasak ekspertų, daugelis besiskiriančių tėvų atsisako dėl įvairių socialinių mitų, kad socialinės paslaugos nieko nepakeis, ar, kad yra kvestionuojami tėvai apskritai kaip nepajėgūs pasirūpinti vaiku, ar dėl asmeninių įsitikinimų, jog buvęs partneris neturi tėvystės įgūdžių, ar, kad pats žmogus autonomiškai yra pajėgus susitvarkyti. API modelio veiksmingumo užtikrinimą gali garantuoti *pačių ekspertų tarpdisciplininės komandos bandymas motyvuoti tėvus* pasinaudoti siūlomomis psichosocialinėmis paslaugomis ir *paneigiant jų asmeninius įsitikinimus apie šias paslaugas*. Ekspertų motyvavimas ir neformalus darbas su tėvais gali

užtikrinti pačius tėvus priimti sprendimą apie paslaugų pasinaudojimą, nes kartu ekspertai įvardijo, kad gerokai retesni tėvų atsisakymai pasinaudoti šiomis paslaugomis yra dėl išorinių ir objektyvių faktorių – tokių paslaugų riboto prieinamumo gyvenamoje vietovėje ir jų kainos. Nors gyvenama vietovė gali būti ribojantis faktorius tokių paslaugų prieinamumui, tačiau savivaldybėje dirbančių soc. paslaugų teikėjų lankstumas pasiūlyti savo turimas paslaugas, priklausomai nuo turimų žmogiškųjų, finansinių ar kitų išteklių, galėtų sumažinti šio faktoriaus reikšmę. Bandant įvertinti psichosocialinių paslaugų kainos faktorių, ***dauguma ekspertų vertina, kad tokių paslaugų finansinė atsakomybė galėtų (turėtų) būti pasidalinama tiek valstybės, tiek pačių tėvų.*** Kitas gana svarbus aspektas pabrėžtinas ir susijęs ***laikinosios apsaugos priemonių taikymu konfliktiškų skyrybų atveju***, tai, kad, ***dauguma ekspertų palankiau*** (tikėtina kaip efektyvesnes) ***vertina psichosocialines paslaugas*** (kaip tėvystės įgūdžių stiprinimas, šeimos mediacija ir konsultavimas) nei palyginus su institucinės priežiūros ir šeimos kontrolės priemonėmis (kaip laikinojo globėjo-stebėtojo paskyrimas ar laikinai apribotos tėvystės teisės).

III. API MODELIO VERTINIMAS: MOKYMUOSE DALYVAVUSIŲ EKSPERTŲ POŽIŪRIS

3.1. API modelio stiprybės

API modelis siūlo ir skatina kurti koordinuotą ginčų dėl vaiko gyvenamosios vietos ir bendravimo tvarkos sprendimo sistemą, kuri atstovautų vaiko interesams ir užtikrintų tėvų konfliktų valdymą. Mokymuose dalyvavę specialistai vieningai pritarė problemos aktualumui ir patvirtino poreikį efektyvinti pagalbos šeimai išgyvenančiai skyrybas ir / ar atsiskyrimą mechanizmą, diskutuoti šio mechanizmo įgyvendinimo ir tobulinimo galimybes. Tačiau modelio bei mokymų vertinimas išsiskyrė priklausomai nuo jų darbo su konfliktuojančiomis šeimomis pobūdžio. Teisėjai daugiau akcentavo bendrų psichologinių, su vaiko raida susijusių žinių, kurių, jų teigimu, ypatingai trūksta, naudą. VTAS darbuotojai pažymėjo, kad kiek pakito jų pačių požiūris į tai, kas turėtų priimti sprendimą dėl vaiko gyvenamosios vietos:

„Dar įstrigo vienas dalykas, kad tėvai, skyrybų procese spręsdami klausimus dėl vaiko gyvenamosios vietos, turi priimti sprendimą, o ne vaikas, nes mes dažniausiai teismui teikiame tokias išvadas, vadovaudamiesi tuo, ką vaikas ir, kiek pasako tuo metu, kiek jisai gali pasakyti <...> Bet, kai giliniisi toliau, matai, kad vaikas tarsi įspraustas į kampą, nes gyvena šiai dienai su vienu iš tėvų arba vienas iš tėvų atveda jį <...> tai natūraliai jisai negali pasakyti kitaip“. (VTAS specialistas, Nr. 2)

Nemažiau akcentuotos žinios apie konflikto procesą bei konfliktiškumo lygmenų nustatymą. Šios žinios dalyvių teigimu nebuvo visiškai naujos, tačiau suteikė metodologiškai pagrįsta įrankį, leidžiantį įsivertinti šeimos konfliktiškumą ir pagal tai planuoti tolimesnio darbo su šeima eigą:

„Man šiuo metu, kadangi aš dirbu realiai vedu tėvams grupes tėvystės, kurie po teismo sprendimo, tai va tas yra labai svarbu, nes ten vyksta visokios peripetijos su tais tėvais, tai tie lygmenys, man pagrindas yra, toks kaip ir įrankis iš tikrųjų įsivertinimui“. (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 3)

Didžioji dalis mokymų dalyvių pabrėžė dvigubą naudą, be minėtų žinių, kurias pavyko įsisavinti mokymų metu, akcentavo ir pačių dalyvių įvairovę, kuri tapo vaisingų diskusijų, skirtingų patirčių ir požiūrių dalinimosi pagrindu:

„Nes vis tiek mokymai turi kaip sakau tokią dvigubą vertę. Vienas dalykas tai medžiaga jinai visą laiką yra vertinga, kaip bepaimtum, jeigu tu šiandien nenaudoji tai ateis momentas kada tu ateity naudos ir ta medžiaga vis tiek atsigamina. Ir yra tas kitas tai, kad yra įvairių patirčių specialistai ir jie tam rate ir jie sprendžia tą patį klausimą kaip ir aš. Ir tada tu matai kaip kiti mato, ir rajonai net kitaip sprendžia ir tas labai vertinga ir ta informacija labai tokia reikalinga buvo“. (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 3)

Matyti, kad skirtingų sričių ekspertų subūrimas bei dalinimasis patirtimi ne tik neabejotinai praturtino vienas kito žinias, bet ir leido suvokti skirtingose sferose dirbančių, tačiau tas pačias konfliktiškų skyrybų problemas sprendžiančių, funkcijas, pareigas, atsakomybes. Taip pat leido išryškinti sėkmingos skirtingų specialistų tarpusavio komunikacijos svarbą, kurią pabrėžia ir VTAS specialistas:

„Ta detalė, kad dalyvavo skirtingų sričių specialistai irgi buvo apgalvota, kadangi tiems visiems specialistams atsirado daugiau aiškumo, ką veikia kiti specialistai, su kokiomis problemomis jie susiduria, kaip palengvinti kažkokią komunikaciją tam tikroje vietoje“.

Vaisingiausios diskusijos dalyvių požiūriu apėmė pagalbos būdų vaikams ir tėvams aptarimą, leidusį visapusiškai persvarstyti esamos pagalbos ir paslaugų tinklą bei struktūrą, identifikuoti silpnąsias puses ir numatyti pokyčių kryptis. Didelė dalis siūlomų permainų padėsiančių efektyviau organizuoti pagalbą konfliktuojančioms šeimoms tyrimo dalyvių nuomone turėtų būti orientuotos į teisinės bazės reformavimą ar atnaujinimą.

„Valstybinė politika turėtų būti keičiama. CK III knygos pataisos. Pirmiausiai turi sutaikyti. Šalims nesutaikius, teismui matant, teismas turi teisę siųsti asmenis į valstybės instituciją tam tikrai konsultacijai gauti. Tada mes žinotume, kur juos siųsti reikia“ (teisėjas, Nr. 1).

Vertinant mokymų metu įgytų žinių naudą atsiskleidė, jog egzistuoja tam tikri regioniniai skirtumai, didžiųjų miestų ekspertai kur kas dažniau susiduria su konfliktiškų skyrybų atvejais, todėl galėjo dažniau taikyti API modelį praktiškai bei konkrečiau įvardinti mokymų privalumus ir naudą. Mažesnių regionų atstovų teigimu būtinas ilgesnis laikotarpis, siekiant įvertinti ir taikyti įgytas žinias ir patirtį.

Apibendrinant API modelio stiprybėmis mokymuose dalyvavę ekspertai įvardino žinių susijusių su vaiko raida, konfliktiškumo lygmenimis, pagalbos tėvams ir vaikams būdais įgijimą. Ne tik žinios, bet ir pačių dalyvių nuostatų bei požiūrio kaita laikoma mokymų išliekamąja verte. Kita vertus tarpdisciplininės komandos ir bendradarbiavimo svarbos iškėlimas prisideda prie naujo kompleksinio ilgalaikės pagalbos šeimoms teikimo formavimo. Mokymuose dalyvavusi tarpdisciplininė komanda, dalyvių požiūriu, turėtų prisidėti prie platesnio problemos matymo ir sprendimo, intensyvesnio ir labiau koordinuoto bendradarbiavimo. Tarpdisciplininės komandos bendradarbiavimo įgyvendinimas sprendžiant konfliktuojančių šeimų problemas vienas svarbiausių API modelio tikslų, nusipelnančiu išsamesnės analizės.

3.2. Tarpdisciplininės komandos svarba ir bendradarbiavimas

API modelis konfliktiškų skyrybų atveju pagrindinį dėmesį siūlo skirti tarpdisciplininės komandos formavimui. Tarpdisciplininė komanda, koordinuojama VTAS darbuotojų, gali padėti tėvams išspręsti vaiko globos ir priežiūros klausimus, nepažeidžiant vaiko teisių, parengdami konkrečius pagalbos planus ir juos vykdydami, apsibrėždami kiekvieno dalyvaujančio specialisto ar jo atstovaujamos institucijos funkcijas ir atsakomybes. Tarpdisciplininės komandos pagrindu

yra sėkmingas, geranoriškas ir ilgalaikis institucinis bendradarbiavimas, kuriam pritarė ir tyrimo dalyviai:

„Tiek, kiek aš turiu patirties, tai be bendradarbiavimo nieko nebūtų, yra tokių labai sėkmingo bendradarbiavimo pavyzdžių. <...> Mums nusiuntimas į kitą instituciją, kuri yra visiškai nesusijusi su skyriumi, yra labai naudingas, tokios galimybės turėjimas. Kai jie nueina į kitą įstaigą, jiems paskiriamas kitas kažkoks specialistas, tai yra tikrai tokių atvejų kai pavyksta surasti bendrą kalbą ir netgi kažkokius sprendimus padaro, tai čia yra nuostabu, aišku nėra daug tokių atvejų“. (VTAS specialistas, Nr. 1)

Tačiau mokymuose dalyvavusių specialistų nuomone tarpinstituciniam bendradarbiavimui neretai trūksta formalaus reglamentavimo, nuoseklumo, iniciatyvumo ar darbuotojų motyvacijos. Egzistuojantį bendradarbiavimą, dalyvių nuomone, galima būtų įvardinti kaip formalų, įgyvendinamą tokių formalių procedūrų, kaip raštiškas informavimas, išvadų teikimas ar atstovavimas pagalba. Tačiau toks bendradarbiavimas neretai yra ganėtinai ribotas, jam trūksta įsigilinimo į esamą problemą. Kita vertus specialistai pastebi, kad sėkmingas bendradarbiavimas ir pagalbos suteikimas galimas esant neformaliems, asmeniniams specialistų tarpusavio santykiams:

„Paprasčiausiai atsitinka ir tada galvoji kur čia man galima būtų paskambint paprašyti, dažniausiai suveikia asmeniniai ryšiai, nu būk draugas padėk čia gal galima tą ir tą padaryti. Ir sakau didžiąja dalimi suveikia asmeniniai ryšiai, gal galės kažkur nukreipti, kažką pakonsultuoti, gal galės kažką padaryti“. (VTAS specialistas, Nr. 2)

Toks bendradarbiavimas daugiau epizodinis ir nepastovus, numatantis ir įtvirtinantis kelių specialistų ryšius ar tarpusavio pagalbą, tačiau negarantuojantis nusistovėjusios ilgalaikės ir stabilios bendradarbiavimo praktikos. Mokymų dalyviai įvardino keletą svarbių priežasčių dėl kurių bendravimas yra komplikuotas:

„Žinot aš pastebėjau, kad pas mus dar labai gajį nuostata, problemą numest ant kitų. Ir būna tokių atvejų, kad iš mokyklos paskambina į VTAS ir sako, kad globojamas vaikas turi problemų mokykloje, ir mokykla konkrečiai sako, - tai čia gi jūsų vaikas, valdiškas vaikas ir jūs turite pasirūpinti <...> toks mokyklos požiūris – jie permeta problemą. Tarsi jūsų valdiškas vaikas, tai ir jūs ir spręskit tas problemas, mokykla nemato, kad ir pedagogai

kažką gali padaryt. <....> Iš pradžių, aš nežinau, tai pirmiausia aš turiu pažiūrėt, ką aš galiu padaryt ir, jeigu aš nesusitvarkau, tada kreipiuosi pagalbos". (VTAS specialistas, Nr. 2)

Ekspertai pastebi, kad bendradarbiavimo trūksta ne tik dėl to, kad neretai specialistai bando išvengti atsakomybės ar siekia perleisti kitam, bet ir dėl to, kad trūksta žinių, kokios institucijos ir ką gali atlikti, kokiomis funkcijomis ir atsakomybėmis disponuoja tam tikri specialistai. Būtent tokią situaciją apibūdina ir VTAS skyriaus specialistas, Nr. 3:

„Kaip mokymuose sakė reikia žinoti kitų socialinių savo partnerių pareigybę žinoti, ką jie gali padaryti, nes jeigu tu šito nežinai tu negali paskambinęs prašyti“.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad dalyvavimas mokymuose galėtų tapti postūmiu siekti glaudesnio bendradarbiavimo. Daugelis dalyvių pabrėžė teisėjo vaidmenį mokymuose, teigdami, kad iki tol su teisėjais ne visada pavykdavo rasti neformalų kontaktą ar suorganizuoti susitikimus. Todėl mokymai prisidėjo ne tik prie neformalių kontaktų kūrimo ar jau esamų kontaktų gerinimo, bet ir prie didesnio vienas kito supratimo, išgryninimo kaip kiekvienas specialistas mato situaciją ir ką gali atliepdamas savo institucines funkcijas nuveikti.

„Kontaktuoti, tai mes visada kontaktuojame su teismais. Bet vat (po mokymų) pasikeitė, kad ta mokymų metu buvo surinkta ta komanda ar grupė, kur mes atskleidėme, ko mes norėtume ar ko mes dažnai nepasakome vieni kitiem, arba ta grupė davė rezultatą vienas kito supratimo". (VTAS specialistas, Nr. 4).

Visgi ekspertai pastebi, kad norint mokymų metu įgytus neformalius ryšius paversti nusistovėjusia tarpinstitucinio bendradarbiavimo praktika, reikia įdėti nemažai pastangų. Todėl svarstydami kaip galima būtų pasiekti geresnių bendradarbiavimo rezultatų, vienu pagrindiniu būdu įvardino periodinių susitikimų / pasitarimų organizavimą:

„Aš manyčiau labiausiai tiktų tas susiėjimas, pasitarimas, tik kad nelabai noriai į tuos susitikimus eina, nes visi užsiėmę. Organizuoti tokius susitikimus turėtų tie, kuriems reikia, kurie turi priimti sprendimą kažkuriuo atveju. Daugeliu atveju čia ir mūsų būtų, kadangi mes priimam sprendimą dėl globos, dėl vaiko paėmimo ar dėl kažkokio smurto šeimoje. Dabar daugiausiai praktikuojam telefoninį, raštais, bet ai susitinki, vat sakau kelis kartus, ne kelis kartus, bet ir tokių atvejų buvę kai visi susirenkam tai tikrai efektyvu.“ (VTAS specialistas, Nr. 2)

Iš pasakojimo matyti, kad susibūrimo ir grupinio įvairių specialistų praktika išties efektyvi ir itin naudinga. Tačiau daugiausia nerimo specialistams kelia pačių susitikimų inicijavimo ir organizavimo momentas, tarsi iš anksto numatant susitikimo nesėkmę dėl kitų kolegų užimtumo. Todėl mokymai svarbūs ir dėl darbuotojų motyvacijos ir iniciatyvumo skatinimo, negatyvių išankstinių nuostatų keitimo.

Apibendrinant mokymų dalyviai neabejotinai pritarė tarpdisciplininės komandos būrimo svarbai. Pagrindiniais bendradarbiavimo trukdžiais dalyviai įvardino nusistovėjusios praktikos trūkumą, kuomet bendradarbiavimas tampa arba visiškai formalus, daugiau mechaniškas, arba neformalus garantuojantis ryšius tik tarp nedidelės grupės specialistų. Bendradarbiavimą komplikuoja vienas kito funkcijų ir atsakomybių neišmanymas, neįsigilinimas į vienas kito požiūrį, matymo kampą bei jo priežastis. Visgi mokymai davė postūmį suprasti, kad tarpdisciplininėje komandoje problema gali būti išsprendžiama kur kas efektyviau, o šeimai teikiama parama tapti kompleksine ir įvairiapuse. Taip pat mokymai gali tapti motyvuojančiu veiksmu imtis iniciatyvos organizuoti tarpdisciplininės komandos periodinius pasitarimus, kurie garantuotų ilgalaikio bendradarbiavimo kryptis bei padėtų pamatus efektyvesniam komandiniam darbui, užtikrinančiam visapusį pagalbos konfliktuojančioms šeimoms teikimą ir vaiko apsaugą.

3.3 Praktinės API modelio taikymo galimybės

*** Esama psichosocialinių paslaugų sistema skyrybas išgyvenančiai šeimai**

Didžiųjų Lietuvos miestų tarpdisciplininės komandos nariai teigia, jog nors pati paslaugų sistema didžiuosiuose miestuose ir yra pakankama, tačiau dažniausiai konfliktišku skyrybų atveju ji nėra veiksminga, nes skyrybų proceso dalyviai (t.y. tėvai, turintys nepilnamečių vaikų) nepriima ir nevykdo vaiko teisių apsaugos rekomendacijų. Tarpdisciplininės komandos nariai išskyrė šiuos sunkumus, kuriuos patiria dirbdami su konfliktišką skyrybas išgyvenančiomis šeimomis:

- a) vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai – *„mes tėvų konfliktų realiai negalime išspręsti <...> matome, kad žmonėms reikėtų psichologinės pagalbos, bet mes ją tik galime*

rekomenduoti <...> ir aišku ja niekas nesinaudoja, ir tuo pasibaigia mūsų galios“, <...> įsivaizduoja, kad tas vaiko teisių apsaugos skyrius (toliau – VTAS) visagalis ir kažką gali padaryti“;

- b) socialinių paslaugų teikėjai – *„įrankių tai labai trūksta, nes atsimuši į sieną ir jautiesi bejėgis <...> siūlai tai šeimai, kreiptis, bet tas jų nenoras.“, „tėvai pamiršta, kad vaikas yra bejėgis <...> ir jiems yra svarbiau, kuris mes čia gausim vaiką“;*
- c) teisėjai – *„dirbant su aukštesnio išsilavinimo tėvais sulaukiamas didesnis pasipriešinimas“, „mediaciją mes galime tik siūlyti“, „teismas atsiranda tada, kai jau nėra kitų priemonių <...> todėl pagalba šeimai spręsti konfliktą taikiai turėtų būti siūloma dar iki teismo“.*

Todėl kaip vieną iš šios situacijos sprendimo būdų – tarpdisciplininės komandos nariai mato prievartinį veiksma, t.y. teismo sprendimu tėvams lankyti tėvystės įgūdžių grupes, lankytis teisinės ir/ar šeimos mediacijos konsultacijose.

„Šeimos mediacija – dirbant su tokiomis šeimomis turėtų būti privalomas. Nebūtų vien tik kaip rekomendacija, kad jūs galite. Besiginčijantys žmonės jie dažnai nenori tartis, aišku ne visi, bet dalis. Apie kažkokią taiką nėra kalbos.“ (VTAS specialistas, Nr. 5)

„Reikia įtvirtinti, kad tėvai privalo konsultuotis, lankyti tėvystės įgūdžių grupes“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 1)

Mažesniųjų miestų / rajonų tarpdisciplininės komandos nariai susiduria su neišplėtotą paslaugų sistema. Didieji miestai gali pasiremti ganėtinai stipriai išplėtotą psichosocialinių paslaugų sistema, kai paslaugas gyventojams teikia ne tik biudžetinės įstaigos (t.y. socialinių paslaugų centrai, psichologinė-pedagoginė tarnyba ir kt.), bet ir nevyriausybinių organizacijos. Mažesniuosiuose miestuose / rajonuose paslaugas labai siauroms tikslinėms gyventojų grupėms (pavyzdžiui, į socialinę riziką įtrauktoms šeimoms ir jų vaikams; vaikams, turintiems mokymosi sunkumų) dažniausiai teikia tik savivaldybių įsteigtos organizacijos (socialinių paslaugų centrai, psichologinė-pedagoginė tarnyba, psichikos sveikatos centrai). Todėl yra ypač svarbu, kad mažesnieji regionai plėstų savo teikiamų paslaugų ribas, įtraukiant įvairesnes tikslines grupes (pvz., tėvai, išgyvenantys skyrybų krizę; vaikai, susiduriantys su skyrybų pasekmėmis; krizę

išgyvenančios šeimos). Mažesniųjų miestų / rajonų teisėjai teigia, kad svarstant bet kurią bylą, susijusią su nepilnamečiu vaiku, ir norint į teismo procesą pasikviesti savo rajono specialistą-psichologą, susiduria su problema, nes psichologinės-pedagoginės tarnybos specialistai nėra įpareigoti, ir jų pareigybėse nėra įtraukta, jog jie galėtų, esant poreikiui, dalyvauti tam tikrose bylose.

*** Konfliktiškų skyrybų atvejo koordinavimas – kas atsakingas?**

Konfliktiškų skyrybų atvejo koordinavimas – tai ypač svarbi institucinė aplinkybė, galinti padėti abiem tėvams taikiai išspręsti konfliktą ir jo neeskaluoti. Didžioji dalis tarpdisciplininės komandos narių, nepriklausomai nuo atstovaujamos institucijos, teigė, kad pagrindinį vaidmenį, koordinuojant konfliktiškų skyrybų atvejį turėtų prisiimti Vaiko teisių apsaugos skyrius.

*„Vaiko teisių apsaugos skyrius bendrauja su šeima ir matytų kokia ten situacija“
(VTAS specialistas, Nr. 5)*

„Visgi, geriausia, kad tai būtų pas mus, VTAS. Čia apie kitas institucijas – tai jos ne prie ko, nebent su teismu. Tos kitos institucijos nežino apie tas skyrybas. <...> Kas liečia vaiko interesus, tai pas mus būtų geriausia. Nes 100 %, jeigu konfliktiškos skyrybos vyksta, kur yra nepilnamečiai, tai mes praktiškai tai žinome. <...> Tai būtų tiesiausias kelias, nes mes visada kartu su teismu liečiamės prie tų bylų, prie tų skyrybų.“ (VTAS specialistas, Nr. 5)

Kaip pagrindinius trukdžius, trukdančius prisiimti šią atsakomybę, VTAS specialistai nurodė:

- Per didelį darbo krūvį - „VTAS ir taip turi daugybę deleguotų funkcijų“ (VTAS specialistas, Nr. 6);
- Galios „priversti“ neturėjimą - „Pas mus yra piliečiai tokie, kad kol griežtai nepasakai, jie nevykdo. Aš manau, kad tą kontroliuoti turėtų teismas, ko gero. Nes pas mus nėra adekvatūs piliečiai, kad klausytų VTAS specialisto nurodymų, kad tu eini ten ir lankaisi, o mes tave vertinam ir stebim. <...> mes neturime tokios galios pilietį įpareigoti“ (VTAS specialistas, Nr. 7); „Mes, t.y. VTAS.

neturime to direktyvumo, nei socialiniai darbuotojai neturi to direktyvumo, tik teismas turi“ (VTAS specialistas, Nr. 6).

Dėl šių išvardintų trukdžių, dalis tarpdisciplininės komandos narių teigė, kad visgi pagrindinį vaidmenį, koordinuojant konfliktiškų skyrybų atvejį, turėtų prisiimti teismas, nes: teismas yra ta institucija, kuri gali „priversti“; į teismą, skyrybų proceso metu, suplaukia visi duomenys, todėl jie geriausiai gali įvertinti situaciją ir priimti sprendimus.

Kita vertus, dalis tarpdisciplininės komandos narių teigia, kad, kol nėra aiškaus konfliktiškų skyrybų atvejo stebėsenos, t.y. priežiūros, mechanizmo, kas, kaip ir kodėl turėtų tai vykdyti, tol sudėtinga nuspėti, kuri institucija geriausiai vykdytų jai naujai priskirtos funkcijos (t.y. konfliktiškų skyrybų atvejo stebėseną) įgyvendinimą.

Kai kurie VTAS specialistai svarstė:

„Jeigu teismo sprendimas yra privalomas vykdyti, ir jis yra nevykdomas, tai, kas nepatenkintas, kad teismo sprendimas nevykdomas, kreipiasi į antstolį, nes antstolių institucija yra atsakinga už teismo sprendimų vykdymą. <...> Manau, kad čia reikia gerai pramąstyti mechanizmą, kuris turėtų prasmę, ar ne <...> ir kuris veiktų. <...> Apie tai aišku reikėtų kalbėti, bet reikia sugalvoti tinkamą, efektyvą, neperteklinį, paprastą ir neperdėtai sudėtingą mechanizmą.“ (VTAS specialistas, Nr. 8)

Teisėjai pritaria: *„Kai kyla problema kviečiamas antstolis į procesą, ir sprendžia, kodėl teismo sprendimas nevykdomas“. (teisėjas, Nr. 3)*

Iš šių svarstymų matyti, kad konfliktiškų skyrybų atvejo stebėseną galėtų vykdyti tiek teismas, tiek vaiko teisių apsaugos skyrius, tačiau kai kurie specialistai nėra įsitikinę, kad atskiras specialistas su jam priskirta funkcija, atlikti skyrybų atvejo stebėseną, yra reikalingas. Šioje vietoje reikėtų patikslinti, kad VTAS specialistai pabrėžia, jog jie atsakingi už tai, ar šeimoje nėra pažeidžiami vaiko interesai, ir ar užtikrinamas jų saugumas. Todėl svarbu dar kartą pabrėžti, kad API modelio kūrėjai kalba apie konfliktiškų tėvų, turinčių nepilnamečių vaikų, skyrybų atvejo

stebėseną, kuomet VTAS arba teismas galėtų paskirti / numatyti tam tikrą vaiko atstovą, kuris užtikrintų vaiko interesų apsaugą ir stebėtų abiejų tėvų elgesį ir veiksmus.

Dabartiniu atveju, kol Lietuvoje nėra aiškos tarpinstitucinio bendradarbiavimo tvarkos konfliktiškų skyrybų atveju, kiekviena iš susijusių institucijų imasi pačios koordinuoti atvejį arba jį „siuntinėti“ vienai nuo kitos. Tarpdisciplininės komandos nariai mano, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas būtų efektyvesnis, jei būtų nustatyta tam tikra bendradarbiavimo tvarka ir aiški skirtingų institucijų ir jų specialistų veiksmų ir funkcijų eiga, konfliktiškų skyrybų atveju. Komandos nariai iš didžiųjų Lietuvos miestų nurodė, kad jų mieste skirtingos institucijos bendradarbiauja jau kurį laiką ir turi tam tikrą tvarką ir struktūrą, kaip jos dirba. Tuo tarpu mažesniųjų miestų nariai teigia, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra pakankamai silpna grandis, kuriai trūksta nusistovėjusios tvarkos:

„Daug aplamai skepticizmo. Ne iš tų, kas dalyvavo. Bet kai parnešiau tas žinias į savo įstaigą. Tai labai. Na iš tikrųjų žmonės yra perdegę, pervargę. Nenori jie nieko daryti. Jie netiki, kad kažkas pasikeis. Ir sakau čia tiek reikia švietimo.“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 1)

„Labiausiai trūksta atgalinio ryšio su kitomis institucijomis. Nes kartais atrodo, kad esam konkurentai, o ne bendradarbiai“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 2)

„Susiduriame su paradoksu. VTAS yra kontroliuojanti institucija, ne paslaugas teikianti. O kai yra kontroliuojanti institucija, tai jie ir neprisiima to vaidmens šviesti. <...> gal reikėtų pasisamdyti, kad kažkas šviestų, ar įstatymiškai numatyti. VTAS pasikalba, paaiškina, bet kartais to neužtenka.“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 1)

„Tai yra didžiuliai finansiniai resursai, jeigu mes norim išskirti, o galbūt ir sutaikyti“ (teisėjas, Nr. 1)

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje iki šiol neesant aiškos darbo su konfliktiškomis skyrybomis (esant mažamečiams vaikams) sistemos, tampa ypač svarbu apsibrėžti ir suprasti kiekvienos institucijos vaidmenį, konkrečius veiksmus ir galimas priemones, dirbant su konfliktiškų skyrybų atveju.

*** Priemonių, tėvų tarpusavio konfliktams dėl vaiko gyvenamosios vietos ir / ar bendravimo tvarkos spręsti, taikymo galimybės**

Tarpdisciplininės komandos nariai sutartinai tvirtina, kad paslaugos, padėsiančios tėvams spręsti konfliktus, dėl vaiko bendravimo ar gyvenamosios vietos, skyrybų atveju, turėtų būti skiriamos teismo privalomai. Kitu atveju, tai bus tik rekomendacija, kuria tėvai dažniausiai nėra linkę naudotis. Pasekmės, anot kai kurių tyrimo dalyvių, tėvams nerūpi, nes jos nėra taikomos. Dabartiniu metu, jei tėvai nesilaiko teismo nurodymų, sprendimo vykdymą perima antstolis.

„Tai yra tai, kad jie yra įpareigoti ir vienaip ar kitaip jie turi būti, nes jie nežino kas yra gerai ir kas yra įdomu, kaip jie pabūna pirmus du užsiėmimus jie jau neišsina, bet priverst juos ateiti, nes jie nepratę jie ne tik nemotyvuoti, jie nepratę mokytis, jie nepratę kažką gauti sau, jie nepratę rūpintis savim tie tėvai. <...> nesinorėtų jų bausti finansiškai, bet įpareigot teismo tai būtų labai geras dalykas. <...>, kad būtų tam tikra kontrolė, bet ta kontrolė ne tam, kad žmogus blogai jaustųsi, bet kaip tam tikra atsiskaitomybė, nes, kad to reikia žmogus supranta vėliau eigoje, nes jis būna nesąmoningas, nes jai jis būtų sąmoningas jis prie konfliktiškų skyrybų neprieitų“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 1)

„Visa tai turėtų būti reglamentuota“ (teisėjas, Nr. 2)

„Jeigu sprendžiam laikinąsias priemones, vaiko gyvenamosios vietos pakeitimą, tai tik vaikų teisių specialistai mums gali pasakyti, ar mama blogai prižiūri vaiką, ir ar gali vaikas gyventi pas tėtį. Tai ir laukiam išvados, kviečiame į posėdį. Jeigu smurtas, perduodam duomenis į prokuratūrą.“ (teisėjas, Nr. 1)

Tarpdisciplininės komandos nariai tvirtina, kad konfliktiškų skyrybų bylose, vaiko vaidmuo yra labai didžiulis. Tačiau po mokymų, visi nariai tvirtino, kad šiuo metu yra tvirtai įsitikinę, kad vaikas į teismo procesą gali būti įtraukiamas tik tuo atveju, kai yra išbandytos visos galimybės tėvams susitarti, pavyzdžiui, teisminė ir / ar šeimos mediacijos paslaugos, tėvystės įgūdžių kursai, šeimos konsultavimas: *„Ne vaikas yra šeimos teisėjas. Šeimos teisėjas yra tėtis ir mama, ir jie privalo išsispręsti.“ (teisėjas, Nr. 1)*

Šiuo atveju, pastebima ypač didelė API modelio nauda, akcentuojant vaiko teises, interesus ir jo saugumą. Todėl tampa ypač svarbus visų institucijų nuoseklus ir informatyvus darbas, visiems „kalbant viena kalba“, pateikiant visos komandos narių aptartus argumentus dėl tėvų informavimo, kas, jeigu jie nesilaikys jiems siūlomų rekomendacijų, tarpusavio konfliktui išspręsti.

„<...> tėvai turi priimti sprendimą skyrybų atveju, kai sprendžiami klausimai dėl vaiko, o ne pats vaikas <...> matai, kad tas vaikas jisai įspraustas į kampą gyvena šią dieną su vienu iš tėvų arba vienas iš tėvų atveda, tai natūraliai jisai negali pasakyti kitaip“ (VTAS specialistas, Nr. 2)

Apibendrinant galima teigti, kad priemonių, tėvų tarpusavio konfliktams dėl vaiko gyvenamosios vietos ir / ar bendravimo tvarkos spręsti, taikymo galimybės priklauso nuo skirtingų institucijų ir joms atstovaujančių specialistų gebėjimų identifikuoti tėvų konfliktų skyrybų metu žalą vaikams ir laiku tėvus įpareigoti lankytis tėvystės įgūdžių stiprinimo grupėse, šeimos konsultacijose ar kt.

*** Kodėl visuomenės požiūris yra esminis, užtikrinant API modelio įgyvendinimą?**

Konkrečių priemonių pateikimas ne visuomet yra efektyviausias būdas, spręsti tam tikrą socialinę problemą. Dažnai vienas iš būdų, prisidedančių prie tam tikros socialinės problemos sprendimo efektyvumo, yra visuomenės požiūrio į konkrečią problemą keitimas. Visuomenė turi suprasti, kad vaikas yra pažeidžiamiausia visuomenės dalis, todėl jo saugumas yra vienas iš svarbiausių valstybės prioritetų. Kai tėvai konfliktuoja ir negeba pasirūpinti savo vaikų saugumu, t.y. jų emocine ir fizine sveikata, turi įsikišti visuomenė ir įvairios valstybės institucijos. Vaiko interesai ir saugumas – svarbiausias valstybės ir visuomenės prioritetas - tai požiūris, kurio turi laikytis visų institucijų, kurios susiduria su skyrybų metu konfliktuojančiais tėvais ir jų nepilnamečiais vaikais, darbuotojai.

„Visuomenė nepripratusi, kad jie gali gauti pagalbą. Jiems atrodo, kad tu šneki, bet nieko nedarai. Na ką jie man ten padės, nieko jie nepadės. Tas visuomenės požiūris dar yra vienam taške“ (socialinių paslaugų teikėjas, Nr. 2)

„Svarbu, kad visų dirbančiųjų požiūris būtų vienodas“ (teisėjas, Nr. 1)

Apibendrinant galima teigti, kad sėkmingam API modelio įgyvendinimui svarbu: stiprinti ir palaikyti tarpdisciplininės komandos specialistų koordinuotą bendradarbiavimą, suteikiant jiems galimybes kelti kvalifikaciją; gerinti kompleksinių paslaugų ir pagalbos priemonių, visai šeimai, prieinamumą; palaikyti vaiko teisių apsaugos visuomenėje diskursą.

IV. REKOMENDACIJOS API MODELIO TOBULINIMUI

Vertintojas, atlikęs API modelio vertinimą, remdamasis empirinio tyrimo metu surinktais duomenimis ir jų analize, rekomenduoja tobulinti modelį didžiausią dėmesį skiriant praktinių šio modelio taikymo galimybių aptarimui. Todėl siūloma galutinį modelio leidinį papildyti praktinio pritaikymo problematikai skirtu skyriumi:

XII. Praktinės API modelio taikymo galimybės.

- 1) API modelio taikymas priklauso nuo tarpdisciplininės komandos koordinuoto bendradarbiavimo bei esamų socialinių paslaugų administruojamoje teritorijoje ir pagalbos tinklo. Koordinacinių susitikimų, kuriose dalyvauja skirtingos suinteresuotos institucijos, nauda ir svarba turi būti akcentuojama kaip viena iš sėkmingos tarpdisciplininės komandos veiklos sudedamųjų dalių.

Atsižvelgiant į esamą situaciją kiekvienoje savivaldybėje turėtų būti svarstomos ir numatomos tinkamiausios modelio taikymo galimybės. Todėl svarbu parengti rekomendacinio pobūdžio algoritmą, kuris numatytų pagalbos konfliktiškų skyrybų atveju organizavimo etapus ir dalyvaujančias institucijas. Algoritme būtina numatyti pagrindinių tarpdisciplininės komandos specialistų (vaiko teisių apsaugos specialisto, socialinio darbuotojo, psichologo, socialinio pedagogo, teisėjo) veiksmų schemą, funkcijas ir atsakomybes.

Numatant paslaugų teikėjų ribas ir funkcijas, svarbu atsižvelgti į regiono specifiką. Todėl rekomendacinę algoritmo schemą, kartu su skirtingoms institucijoms priskirtu veiksmų planu kiekviena savivaldybė galės modifikuoti pagal turimus žmogiškuosius ar kitus

materialinius išteklius, atsižvelgiant į turimą socialinių paslaugų bazę, ar kitus kontekstualius savivaldybės faktorius (kaip tam tikrų paslaugų teikimo galimybių apribojimai).

- 2) Modelyje derėtų išsamiau aprašyti psichoedukacinio pokalbio su tėvais vedimo planą, procedūrą (-as) ir technikas. Toks aprašymas skirtingų institucijų specialistams leistų standartizuoti ir apibendrinti argumentus, motyvuojančius tėvus naudotis specialistų siūloma pagalba konfliktiškų skyrybų atveju.
- 3) Taip pat derėtų dar kartą akcentuoti rekomendacijas kiekvienai iš tarpdisciplininę komandą sudarančių institucijų, pabrėžiant koku būdu ji galėtų prisidėti prie konfliktiškų skyrybų atvejo stebėsenos ir jo valdymo. Pavyzdžiui:
 - Teismams: teismas parengiamajame teismo posėdyje, tuo tikslu, VTAS surinkus duomenis apie tai, kad šalims buvo siūlyta pagalba ir jie jos atsisakė, nebendradarbiavo, savo iniciatyva galėtų nuspręsti dėl laikinųjų apsaugos priemonių abiems tėvams taikymo – įpareigojimo išklausyti pozityvios tėvystės kursą ar kitos priemonės taikymo, kuri būtų prieinama konkrečioje savivaldybėje. Esant informacijos dėl prieinamų paslaugų bei tinkamiausios pagalbos trūkumui teismas turėtų kreiptis į VTAS specialistus.
 - VTAS: įvertina konfliktiškumo lygmenį pagal tėvų charakteristikas ir numato, ar reikia pagalbos ir kokios reikėtų bei pasiūlo tėvams. Esant poreikiui inicijuoja ir koordinuoja tarpdisciplininės komandos veiksmų planą. VTAS taip pat galėtų vykdyti socialinių partnerių, kurie teiktų paslaugas konfliktiškas skyrybas išgyvenantiems tėvams, paiešką ir aktyvaus tarpžinybinio santykio tarp VTAS ir socialinių paslaugų teikėjo palaikymą. Toje pačioje savivaldybėje VTAS specialistai turėtų nusistatyti ir sutarti dėl bendrų standartizuotų argumentų, kas yra vaiko interesas skyrybų atveju, kodėl skyrybos gali pažeisti vaiko interesus, kodėl tėvams svarbu pasinaudoti teikiamomis savivaldybėje paslaugomis ir kuo tos paslaugos pagelbės bei, kad suteikiamos psichosocialinės paslaugos nepriklauso nuo šeimos ar asmens socioekonominio statuso.

- Socialinių paslaugų tiekėjams (socialiniams darbuotojams, psichologams, socialiniams pedagogams): įvertina teikiamas paslaugas savo regione, esant poreikiui inicijuoja trūkstamų paslaugų (pvz., atskirų tėvystės įgūdžių grupių ar kitų paslaugų) kūrimą arba svarsto kaip kitaip pagalba tėvams konfliktiškų skyrybų atveju galėtų būti suteikiama.

Modelyje taip pat galėtų būti praplėstas institucijų, įsitraukiančių į besiskiriančių ir išsiskyrusių šeimų situacijas sąrašas, pažymint, kad modelio taikymas gali būti reikšmingas tokioms institucijoms kaip policija, švietimo ir ugdymo įstaigos, sveikatos priežiūros įstaigos ar net advokatų savanoriškas į(si)traukimas.

- 4) API modelio mokymų dalyviai pabrėžė modelio taikymo tęstinumo ir jo sklaidos svarbą. Dalyviai išreiškė poreikį vykdyti periodinius susitikimus su kitomis tarpdisciplininėmis komandomis iš įvairių savivaldybių. Tokių susitikimų metu galėtų būti dalinamasi modelio taikymo patirtimis, diskutuojami iššūkiai, aptariami įvairūs problemų, su kuriomis tenka susidurti būdai, dalinamasi gerosios praktikos pavyzdžiais. Tokie pirmieji susitikimai galėtų būti organizuojami API modelio projekto vykdytojų iniciatyva.

Tęstinumą užtikrintų ir detalesnis naujų paslaugų (grupių) aprašymas, kuris prisidėtų prie šių paslaugų sklaidos kitiems suinteresuotiems specialistams (policininkams, pedagogams ir t.t.).

Siekiant užtikrinti sklaidą ir tęstinumą privalu parengti rekomendacijas socialinės politikos formuotojams, pavyzdžiui, inicijuojant teisinių aktų pataisas, apmokant specialistus, plečiant pagalbas teikiančių institucijų tikslinės grupės ribas, kai socialinių paslaugų teikėjų paslaugos būtų prieinamos ne tik socialinės rizikos šeimoms bei didinant pačių paslaugų prieinamumą.